

Komentar in karta: 2/50

SLA V153C.01 'britev'

Mojca Horvat

1. Gradivo

Gradivo za V153 *nož – britva*, zbrano z Ramovševo vprašalnico, je zelo neenotno, saj so bila zapisana poimenovanja za različne predmetnosti: 1. *nož* 'priprava za rezanje iz rezila in ročaja' in 2. *britev* 'nož za britje' ter 3. 'žepni nož', zato je bilo kasneje vprašanje V153 razdeljeno na tri vprašanja: 153A *nož*, 153B *žepni nož (razne vrste)* in 153C *britev (za britje)*. Za to karto so bila upoštevana le poimenovanja za pomen 'nož za britje', knj. *brítev* (*ī*), tudi *brítva* (*ī*), ter tista, katerih pomen ni dokončno razjasnjen, kar je v nekaterih govorih značilno za lekseme *britev*, *britva*, *britvica*, *britula* in *nožička*.

Najpogosteje zapisani leksem je *britev*, ki prevladuje v zahodnih in osrednjih narečjih, medtem ko je njegova različica *britva* (v T378 obe različici z oznako nov.) vezana predvsem na skrajni južni in severovzhodni prostor. Redko se pojavljata tudi tvorjenki *britvica* in *britevca*. Leksema *britula* in *britola* sta zapisana le na zahodu. V obrobnih severnih, zahodnih in nekaterih južnih narečjih so pogosta besednozvezna poimenovanja kot npr. *brivna britev/britva* in *britula/britva/britev za (se) briti*.

Ostali redkejši leksemi so še *klinga* (v T378 z oznako starejše), *klingica* (v T272 z oznako prej), *klinja*, *rožor*, *nožička* in *lameta*.

2. Morfološka analiza

britVa < **bri-t-ɔv-a* (V ≥ 0 v T096)

britVa za (se) briti < **bri-t-ɔv-a za (se) bri-ti* (V ≥ 0 v T074, T085) ← **bri-t-ɔv-a* + **za* 'za' + **se* 'se' + **bri-ti* 'briti'

brivna britva < **bri-v-ɔn-a-j-a bri-t-ɔv-a* ← **bri-ti* + **bri-t-ɔv-a* (← **bri-ti*)

barBena britva < **(barb)-en-a bri-t-ɔv-a* ← it. *barba* 'brada' + **bri-t-ɔv-a* (B ≥ v v T113)

britvica < **bri-t-ɔv-ic-a*

britev < **bri-t-ɔv-ɔ* ← **bri-ti* 'briti' (Bajec 1950: 62–63), **brit-y*, **bri-t-ɔv-ɔ* (Ted.) (Ramovš 1952: 67)

brivna britev < **bri-v-ɔn-a-j-a bri-t-ɔv-ɔ* ← **bri-ti* + **bri-t-ɔv-ɔ*

britev za (se) briti < **bri-t-ɔv-ɔ za (se) bri-ti* ← **bri-t-ɔv-ɔ* + **za* 'za' + **bri-ti* (*se*)

britev brivna < **bri-t-ɔv-ɔ bri-v-ɔn-a-j-a* ← **bri-t-ɔv-ɔ* (← **bri-ti*) + **bri-ti*

- britevca** < **bri-t-ᵛv-ᵛc-a*
elzer britev, nejasno + **bri-t-ᵛv-ᵛ*
- brijača** < *(*brijač*)-*a* ← hrv. *brijača* 'britev'
- brivanka** < **bri-va-n-ᵛk-a* ← **bri-va-ti* ← **bri-ti*
- britula** < *(*britul*)-*a* ← furl. *britula* 'ukrivljen nož, rabljen v vinogradništvu' (← slov. *britva*)
brivna britula < **bri-v-ᵛn-a-j-a* (*britul*)-*a* ← **bri-ti* + *(*britul*)-*a*
barbirška britula ≤ *(*barbiř*)-*ᵛsk-a-j-a* (*britul*)-*a* ← *(*barbiř*)-*ᵛ* (← furl. *barbiř* 'brivec') + *(*britul*)-*a*
britula barbirška ≤ *(*britul*)-*a* (*barbiř*)-*ᵛsk-a-j-a* ← *(*britul*)-*a* + *(*barbiř*)-*ᵛ*
britula za se briti < *(*britul*)-*a* za (*se*) *bri-ti* ← *(*britul*)-*a* + *za 'za' (+ **se* 'se') + **bri-ti*
- britola** < *(*britol*)-*a* ← ben. it. *britola* 'ukrivljen nož, rabljen v vinogradništvu'
- britolin** < *(*britolin*)-*ᵛ* ← ben. it. *britolin* 'majhen žepni nož'
- klinga** < *(*kling*)-*a* ← srvnem. *klinge* 'klina, rezilo', nem. *Klinge*
klingica < *(*kling*)-*ic-a*
klinja < *(*kliń*)-*a* ≤ *(*kling*)-*a*
klinja za briti < *(*kliń*)-*a* za *bri-ti* ← *(*kliń*)-*a* + *za 'za' + **bri-ti*
- klinkica** < *(*klink*)-*ic-a* ← *(*klink*)-*a*, nejasno, morda z zvezi s srvnem. *klinge* 'rezilo', nem. *Klinge* 'rezilo'
- nožička** < **nož-it-ᵛk-a* ← **nož-ᵛ* 'nož'
nožec za briti < **nož-ᵛc-ᵛ* za *bri-ti* ← **nož-ᵛ* + *za 'za' + **bri-ti*
- razircajg** < *(*razircajg*)-*ᵛ* ← nem. *Rasierzeug* 'oprema za britje' v bav. nem. izgovoru (*oj* ⟨eu⟩ > *aj*)
- razirklinja** < *(*razir-kliń*)-*a* ← nem. *rasieren* 'briti' + *(*kliń*)-*a*
- lameta** < *(*lamet*)-*a* ← it. *lametta*, furl. *lamete* 'britvica'
- ražor** < *(*ražoř*)-*ᵛ* ← furl. *rasôř* 'britvica'
- lima**, nejasno, morda v zvezi z *lima* 'pila, žagica' (ERHSJ I: 303)

3. Posebnosti kartiranja

Leksemi, katerih pomen ni dokončno razjasnjen, so kartirani z rdečimi simboli z zunanjo obrobo, medtem ko so s črnimi znaki kartirani leksemi s pomenom 'nož za britje'.

Kot enkratnice so kartirani leksemi *nož* v T014, *lima* v T031, *razirklinja* v T049 in *razircajg* v T181.

Kot enkratnici z *bri-* sta kartirana leksema *brivanka* v T411 in *brijača* v T284.

Kot enkratnica z *brit-* je kartiran leksem *britolin* v T137.

Kot besedna zveza z *britula* z desnim prilastkom sta kartirana leksema *britula za briti* v T078 in T081 ter *britula barbirška* v T080.

Kot enkratna besedna zveza z *britula* z levim prilastkom je kartiran leksem *brivna britula* v T101 in *barbirška britula* v T075.

Kot enkratna besedna zveza z *britev* sta kartirana leksema *britev brivna* v T114 in *elzer britev* v T233.

Kot enkratna besedna zveza z *nož-* je kartiran leksem *nožec za briti* v T404.

Kot tretji in nadaljnji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *britva* v T097 in T404, *brivna britev* v T133, *britev* v T137, *klinja za briti* v T302, *klinkica* v T049, *klinga* v T378 in *klingica* v T386.

Kot nerelevantna odgovora sta kartirana leksema *aparatt* v T339 in *brivski aparat* v T272.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V153A.01 *nož* (2/48), V153B.01 *žepni nož* (2/49); ALE: /; SDLA-SI II:A: /; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Britev je zlozljivo rezilno oziroma brivsko orodje. Sestavljata ga kovinsko rezilo in kovinski držaj, ki je bil ponavadi oblečen v navadno ali slonovo kost. Britve so večinoma izdelovali nožarji, ki so izhajali iz kovaške obrti. Bile so sestavni del brivske opreme vsakega vojaka, na Slovenskem so se tu in tam obdržale vse do začetka 70. let 20. stoletja, ko so jih povsem izpodrinile britvice, t. i. *žiletke* (poimenovanje po blagovni znamki Gillette). Ključna oprema britve je bil brusilni kamen, na katerem je brivec na grobo nabrusil rezilo, in pa usnjen pas, ki ga je brivec zataknil za stol ali kljuko in enakomerno gladil britev, da je bilo rezilo enakomerno ostro in ni poškodovalo kože. O rabi britev poroča Paolo Santonino v popotnem dnevniku (1485–1487), kjer navaja podatek, da so se na Koroškem v Dravski dolini moški brili tudi z medsebojno pomočjo, torej drug drugega, ker ni bilo dovolj poklicnih brivcev, britje z britvijo pa je bilo pogosto boleče. Še v prvi polovici 20. stoletja so si moški brade navadno brili ob sobotah sami, bolj redno obiskovanje poklicnih brivcev je bilo razširjeno le v trgih, mestih in mondenih letoviščih (Rogaška Slatina, Bled). Posebna skupina brivcev so bili medicinski brivci, ki so bolnike z britvami in nato britvicami brili pred operativnimi posegi (v UKC v Ljubljani do 80. let 20. stoletja).

Prim.: SEL 2004

7. Skica

